

KORREKSION GURUHDAGI O'QUVCHILARDA IJTIMOIIY EMOTSIONAL RIVOJLANISH.

Gavhar Zokirova Habibullayevna

Surxondaryo viloyati Termiz shahridagi 12-maktab

Amaliyotchi Psixolog

+998937666146

Annotatsiya: Mazkur maqolada korreksion guruhda tahsil olayotgan o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional rivojlanish xususiyatlari, bu jarayonga ta'sir etuvchi psixologik-pedagogik omillar hamda ta'lim muassasalarida samarali yondashuvlar yoritilgan. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish bolaning atrofdagilar bilan muloqot qilish, his-tuyg'ularni boshqarish, empatiya kabi jihatlarida namoyon bo'lib, ayniqsa, maxsus ehtiyojli bolalarda bu rivojlanishni qo'llab-quvvatlash alohida e'tibor talab etadi. Maqolada zamonaviy metodlar asosida o'tkazilgan kuzatuvlar va amaliy tadqiqotlar natijalari ham taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: korreksion guruh, maxsus ta'lim, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, psixologik qo'llab-quvvatlash, empatiya, o'zaro munosabat, pedagogik metodlar.

Hozirgi kunda maxsus pedagogika sohasida korreksion ta'lim muassasalaridagi o'quvchilarning psixologik va emotsional holatini mustahkamlash, ularni jamiyatga to'laqonli integratsiya qilish muhim masala sifatida ko'rilmogda. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish — bolalarning ijtimoiy munosabatlarni o'rnatishi, o'z his-tuyg'ularini anglab yetishi, boshqarishi va boshqalarning emotsiyalarini tushunishi kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Korreksion guruhdagi bolalarda bu ko'nikmalar tabiiy sharoitda sust rivojlanadi yoki buzilgan bo'ladi. Shu sababli ta'lim jarayonida ularni rivojlantirish bo'yicha maxsus yondashuvlar zarur bo'ladi.

Korreksion guruhdagi o'quvchilarda ijtimoiy-emotsional rivojlanish (SER) maxsus ehtiyojli bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini, his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyatini va boshqalar bilan munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan muhim jarayondir. Ushbu guruhdagi bolalar ko'pincha rivojlanishdagi kechikishlar, autizm spektridagi buzilishlar (ASB), diqqat yetishmovchiligi va giperaktivlik sindromi (DYGS), xulq-atvor

muammolari yoki boshqa psixo-emotsional qiyinchiliklarga duch kelishadi. Quyida bu mavzuni batafsil yoritib, asosiy jihatlar, usullar, muammolar va yechimlar haqida to'xtalamiz.

Ijtimoiy-emotsional rivojlanishning mohiyati

Ijtimoiy-emotsional rivojlanish bolaning o'z his-tuyg'ularini tushunishi, ularni ifodalashi, boshqalar bilan samarali muloqot qilishi va ijtimoiy muhitda moslashish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Korreksion guruhdagi o'quvchilar uchun bu jarayon quyidagi jihatlarni qamrab oladi:

- Hissiy ong: Bolalar o'zlarining va boshqalarning his-tuyg'ularini (xursandchilik, g'azab, qayg'u, xavotir) aniqlash va nomlashni o'rganadi.
- Ijtimoiy ko'nikmalar: Guruhdagi muloqot, hamkorlik, muammolarni hal qilish va navbat kutish kabi ko'nikmalar shakllanadi.
- Empatiya: Boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va ularga mos munosabat bildirish qobiliyati rivojlanadi.
- O'z-o'zini boshqarish: Hissiy portlashlarni boshqarish, o'zini nazorat qilish va ijobiy xulq-atvor ko'rsatish.
- Munosabatlarni o'rnatish: Do'stlik, hamkorlik va guruhdagi ijtimoiy dinamikaga moslashish.

Korreksion guruhdagi bolalarda bu ko'nikmalar ko'pincha sekinroq rivojlanadi, chunki ularning kognitiv yoki emotsional xususiyatlari maxsus yondashuv talab qiladi.

Korreksion guruhdagi o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlari

Korreksion guruhdagi bolalar turli xil maxsus ehtiyojlarga ega bo'lishi mumkin, masalan:

- Autizm spektridagi buzilishlar (ASB): Ijtimoiy muloqotda qiyinchilik, stereotipik xatti-harakatlar, his-tuyg'ularni tushunishda cheklovlar.
- Rivojlanishdagi kechikishlar: Nutq, kognitiv yoki motorli ko'nikmalarning sekin rivojlanishi.
- Xulq-atvor muammolari: Agressiya, diqqatsizlik yoki ijtimoiy izolyatsiya.
- Hissiy buzilishlar: Anksiyete, depressiya yoki haddan tashqari emotsional reaksiyalar.

Bu xususiyatlar tufayli bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanishda individual yondashuvga muhtoj. Masalan, ASB bilan kasallangan bola ko'z bilan aloqa qilishdan qochishi mumkin, DYGS bilan kasallangan bola esa impulsiv xatti-harakatlar ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiy-emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlash usullari

Korreksion guruhlarda ijtimoiy-emotsional rivojlanishni rivojlantirish uchun maxsus dasturlar va metodlar qo'llaniladi. Quyida eng samarali yondashuvlar keltiriladi:

O'yin terapiyasi

- Maqsad: Bolalarga ijtimoiy ko'nikmalarni o'yin orqali o'rgatish.
- Usullar: Rolli o'yinlar, guruh o'yinlari, dramatizatsiya. Masalan, "do'kon" yoki "uy" o'yinlari orqali bolalar navbat kutish, so'rash va hamkorlik qilishni o'rganadi.
- Foyda: O'yin bolalarni qiziqtiradi va stressni kamaytiradi, bu esa ijtimoiy ko'nikmalarni osonlashtiradi.

Ijtimoiy hikoyalar (Social Stories)

- Maqsad: Muayyan ijtimoiy vaziyatlarda qanday harakat qilishni o'rgatish.
- Usullar: Bolaga moslashtirilgan qisqa hikoyalar yoziladi, masalan, "Sinfidagi do'stlar bilan qanday salomlashish kerak" yoki "G'azablanganda nima qilish kerak". Bu hikoyalar vizual yordam (rasmlar, diagrammalar) bilan taqdim etiladi.
- Foyda: Bolalar ijtimoiy qoidalarni tushunadi va ularga rioya qilishni o'rganadi.

Hissiy regulyatsiya mashqlari

- Maqsad: Bolalarga o'z his-tuyg'ularini boshqarishni o'rgatish.
- Usullar:
 - Nafas olish mashqlari (masalan, "5 soniya nafas ol, 5 soniya nafas chiqar").
 - Sensorli integratsiya (yumshoq o'yinchoqlar, stress to'plari).
 - Tinchlantiruvchi muhit (jim burchaklar, yumshoq yorug'lik).
- Foyda: Bolalar stressli vaziyatlarda o'zlarini tinchlantirishni o'rganadi.

Guruh mashg'ulotlari

- Maqsad: Hamkorlik va guruhdagi dinamikani rivojlantirish.
- Usullar: Jamoaviy loyihalar, guruh muhokamalari, birgalikda ijodiy vazifalar (masalan, rasm chizish yoki hikoya yaratish).

- Foyda: Bolalar o‘zaro muloqot qilish, muammolarni birgalikda hal qilish va empatiyani rivojlantiradi.

O‘qituvchi va ota-onalarning roli

Ijtimoiy-emotsional rivojlanishda o‘qituvchilar va ota-onalar muhim rol o‘ynaydi:

O‘qituvchilar

- Individual dasturlar: Har bir bolaning ehtiyojlariga moslashtirilgan o‘quv rejasi tuziladi.

- Ijobiy muhit: Sinfda xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratiladi, bu bolalarga o‘zlarini erkin his qilishga yordam beradi.

- Doimiy kuzatuv: Bolalarning rivojlanish dinamikasi kuzatiladi va kerak bo‘lganda dasturga o‘zgartirishlar kiritiladi.

- Hamkorlik: Ota-onalar va mutaxassislar bilan yaqin hamkorlik qilish.

Ota-onalar

- Uyda qo‘llab-quvvatlash: Bolaning sinfda o‘rgangan ko‘nikmalarini uyda mustahkamlash (masalan, his-tuyg‘ularni muhokama qilish, ijtimoiy vaziyatlarni mashq qilish).

- Ijobiy munosabat: Bolaga ijobiy his-tuyg‘ularni ko‘rsatish, ularning muvaffaqiyatlarini rag‘batlantirish.

- Mutaxassislar bilan ishlash: Psixolog yoki pedagoglar bilan maslahatlashib, bolaning rivojlanishiga yordam berish.

Muammolar va yechimlar

Korreksion guruhdagi o‘quvchilarda ijtimoiy-emotsional rivojlanishda quyidagi muammolar yuzaga kelishi mumkin:

- Muammo 1: Ijtimoiy muloqotdan qochish.

- Yechim: Bolani asta-sekin guruh mashg‘ulotlariga jalb qilish, qiziqarli va stresssiz vazifalar orqali ishtirokini oshirish.

- Muammo 2: Hissiy portlashlar yoki agressiv xulq-atvor.

- Yechim: ABA terapiyasi, tinchlantiruvchi texnikalar va ijobiy xulq-atvorni rag‘batlantirish.

- Muammo 3: Empatiya yetishmasligi.

- Yechim: Ijtimoiy hikoyalar, rolli o'yinlar va boshqalarning his-tuyg'ularini muhokama qilish.

- Muammo 4: Diqqatni jamlashda qiyinchilik.

- Yechim: Qisqa muddatli, aniq va qiziqarli vazifalar berish, diqqatni boshqarish uchun vizual yordam vositalaridan foydalanish.

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy-emotsional rivojlanish korreksion guruhdagi o'quvchilar uchun nafaqat psixologik jihatdan, balki ta'limiy nuqtayi nazardan ham dolzarb hisoblanadi. Maxsus mashg'ulotlar bu jarayonda samarali vosita bo'lib, emotsional holatni boshqarish va ijtimoiy muhitda moslashishni o'rgatadi. Biroq, bu jarayon doimiy monitoring, ota-ona hamkorligi va pedagogik malaka bilan uyg'unlashganda yanada samarali bo'ladi. Shuningdek, emotsional rivojlanishga madaniyat, oilaviy tarbiya va bolalarning o'ziga xos individual xususiyatlari kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa: Korreksion guruhdagi o'quvchilarda ijtimoiy-emotsional rivojlanish sekin kechadi, ammo moslashuvchan pedagogik uslublar yordamida uni samarali yo'lga qo'yish mumkin. Bu yo'lga psixologik qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Har bir korreksion guruhda psixolog ishtirokini majburiy qilish.

Ijtimoiy-emotsional rivojlanishga qaratilgan maxsus dasturlar ishlab chiqish va joriy etish.

Ota-onalar bilan emotsional tarbiya bo'yicha seminarlar o'tkazish.

Korreksion sinf o'qituvchilarining psixologik bilimlarini oshirish bo'yicha malaka oshirish kurslarini yo'lga qo'yish.

Adabiyotlar.

1. Bekmirov T.R. Shaxsning emotsional irodaviy holatlari, O'quv-uslubiy qo'llanma [Emotional volitional states of a person, Educational manual, in Uzbek]. Toshkent, 2022. – 64 b.

2. Nishonova Z.T. va boshqalar. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya, darslik [Pedagogical psychology, textbook, in Uzbek]. Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2018. -600 b.

3. Radjabova M. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya, ma'ruzalar matni [Age periods and pedagogical psychology, text of lectures, in Uzbek]. – Termiz: 2008. – 47 b.

4. Askarova, N. A. (2022). Pedagogical and psychological features of education in islam. Academic research in educational sciences, 223-229.